

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

Türkiye'nin Döngüsel Ekonomiye Geçiş Potansiyelinin Değerlendirilmesi için Teknik Destek Projesi

EuropeAid/140562/IH/SER/TR

EUSAIR'in İnovasyonda Çevresel Kalite teması çalışmalarının koordinasyonu ve geliştirilmesi sürecine destek EUSAIR TSG3'te Eko-İnovasyon ve Döngüsel Ekonomi En İyi Uygulamaları

Senad Oprasic, PhD - Adriyatik ve İyonya Bölgesi için AB Stratejisi (EUSAIR)

Faaliyet 1.2.1. Döngüsel Ekonomi Eğitimi
12 Mayıs 2022- Antalya, Türkiye

EUSAIR Nedir?

4 AB Üye Devleti (Hırvatistan, Yunanistan, İtalya, Slovenya)6 AB üyesi olmayan ülke (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya, San Marino, Sırbistan)

EUSAIR'in genel amacı, bölgenin çekiciliğini, rekabetçiliğini ve bağlanabilirliğini geliştirerek bölgedeki ekonomik ve sosyal refahı ve büyümeyi teşvik etmektir. Dört AB üyesi ve dört AB üyesi olmayan ülke ile strateji, Batı Balkanlar'ın daha fazla entegrasyonuna katkıda bulunacaktır.

EUSAIR'ın katılımcı ülkeleri, ortak zorluklar veya fırsatlar olarak, Adriyatik-İyonya ülkeleri için yüksek düzeyde ilgili olan karşılıklı çıkar alanları üzerinde anlaşmışlardır.

Ülkeler, Adriyatik-İyonya Bölgesi'ndeki tüm bölgeler arasında dört tematik alanda sinerji yaratmayı ve koordinasyonu güçlendirmeyi amaçlıyor:

EUSAİ'ın Ana Temaları

TEMALAR

MAVİ BÜYÜME

- Mavi teknolojiler
- Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği
- Denizcilik ve denizcilik yönetişimi ve hizmeti

BÖLGE BAĞLANTISI

- Deniz taşımacılığı
- Hinterlanda çok yönlü bağlantılar
- Enerji ağıları

ÇEVRE KALİTESİ

- Deniz ortamı
- Ulusötesi karasal habitatlar ve biyolojik çeşitlilik

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

- Çeşitlendirilmiş turizm teklifi
- Sürdürülebilir ve sağlam turizm yönetimi

Kapasite geliştirme

Araştırma ve yenilik

Küçük ve orta ölçekli işletme

İklim değişikliği azaltım ve uyum

Afet risk yönetimi

3. tema için özel hedefler şunlardır:

- İlgili AB müktesebatına ve Barselona Sözleşmesinin ekosistem yaklaşımına uygun olarak, deniz ve kıyı çevresinin 2020 yılına kadar iyi bir çevresel ve ekolojik statüsü sağlamak.
- AB Biyoçeşitlilik Stratejisinin 2020 yılına kadar AB'deki biyoçeşitlilik kaybını ve ekosistem hizmetlerinin bozulmasını durdurma hedefine katkıda bulunmak ve deniz ve kara biyoçeşitliliğine yönelik tehditleri ele alarak bunları mümkün olduğu kadar eski haline getirmek.
- Denize atık akışını azaltarak atık yönetimini iyileştirmek ve nehirlere ve denize besin akışını ve diğer kirleticileri azaltmak.

1. Çalışmanın arka planı ve metodoloji sunumu

Çalışmanın amacı, TSG3'te tanımlanan amiral gemilerinde eko-inovasyonu ve döngüsel ekonominin unsurlarını teşvik edecek faaliyetlerin daha fazla planlanması için zemin hazırlamaktır::

- **3MPS** – Deniz Korumalı Türlerin İzlenmesi ve Yönetimi,
- **ASOSCoP** – Denizde kaza olması durumunda ulusötesi acil durum planı,
- **EKAY & KOBİ** – Kıyı ve deniz bölgelerinin sürdürülebilir gelişimi
- **PET HAB ECO** – Doğal habitatların ve karasal ekosistemlerin korunması ve geliştirilmesi) ve metodolojinin yanı sıra TSG3 üyeleri veya Facility Point proje ortaklarının 2 toplantısında elde edilen sonuçların sunumu.

Tanım - eko-inovasyon ve dögüsel ekonomi(1)

Eko-inovasyonlar, bir ekonomideki tüm yeniliklerin bir alt kümesidir (Wagner 2008).

Eko-inovasyon, “doğal kaynakların kullanımını azaltan ve tüm yaşam döngüsü boyunca zararlı maddelerin salımını azaltan herhangi bir yenilik” olarak tanımlanmaktadır (Eco-Innovation Observatory 2013).

Eko-inovasyonlar, şirketler ve çevre için bir kazan-kazan durumu sağlar (Horbach 2008) ve ayrıca “ekonomiye ve çevreye getirilebilecek faydalar nedeniyle sürdürülebilir ve akıllı büyümenin desteklenmesinde merkezidir” (Avrupa Komisyonu). 2012).

Eko-inovasyon, şirketlerin rekabet edebilirliğinde giderek daha önemli bir rol oynamaktadır.

Tanım - eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi(2)

Odaklandığımız daha geniş ve en yeni kavram, "Yenilenebilir enerjiye dayanmayı amaçlayan, toksik kimyasalların kullanımını sınırlayan, izleyen ve azaltan ve malzeme, ürün, sistem ve iş modellerinin tasarımı yoluyla atıkları ortadan kaldıran, yenilenebilir olmak üzere tasarlanmış bir endüstriyel sistem." şeklinde Ellen MacArthur Vakfı tarafından tanımlanan **döngüsel ekonomidir.**

Döngüsel ekonomi, sürdürülebilir bir yaşam tarzı ve çevre dostu bir ekonomi elde etmek için somut çözümler öneren bir endüstriyel ekoloji modelidir (Kobza ve Schuster 2016).

Avrupa Komisyonu, Aralık 2015'te aşağıdakileri sağlamak için bir Döngüsel Ekonomi Eylem Planı kabul etmiştir:

- Yeni iş destekleri,
- Büyüme ve,
- Aşağıdakilerin iyileştirilmesi:
  - karbon nötr,
  - kaynak verimli ve
  - rekabetçi ekonomi

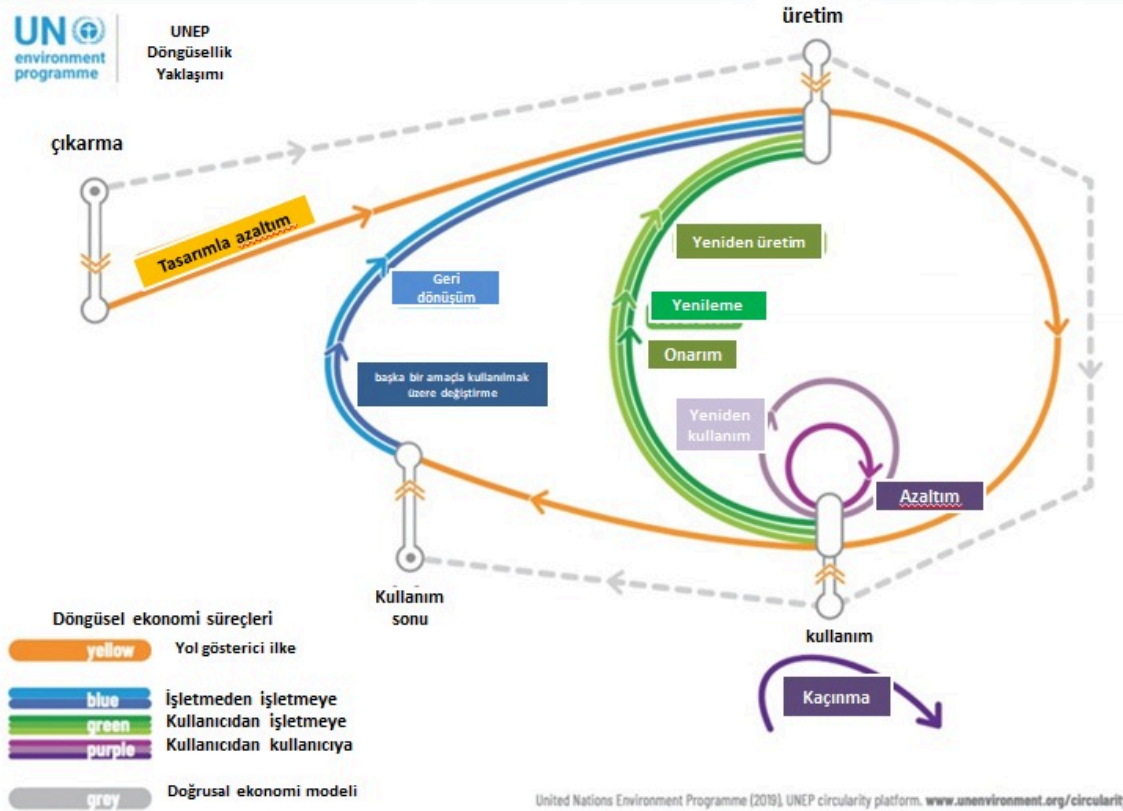
Eylem planında yer alan 54 eylem tamamlanmıştır.

Döngüsel bir ekonomi inşa etmenin ilk adımı döngüsel tasarım ve üretim süreçleridir.

Döngüsel bir ekonomi inşa etmenin ikinci adımı, tüketicileri güçlendirme ihtiyacıdır.

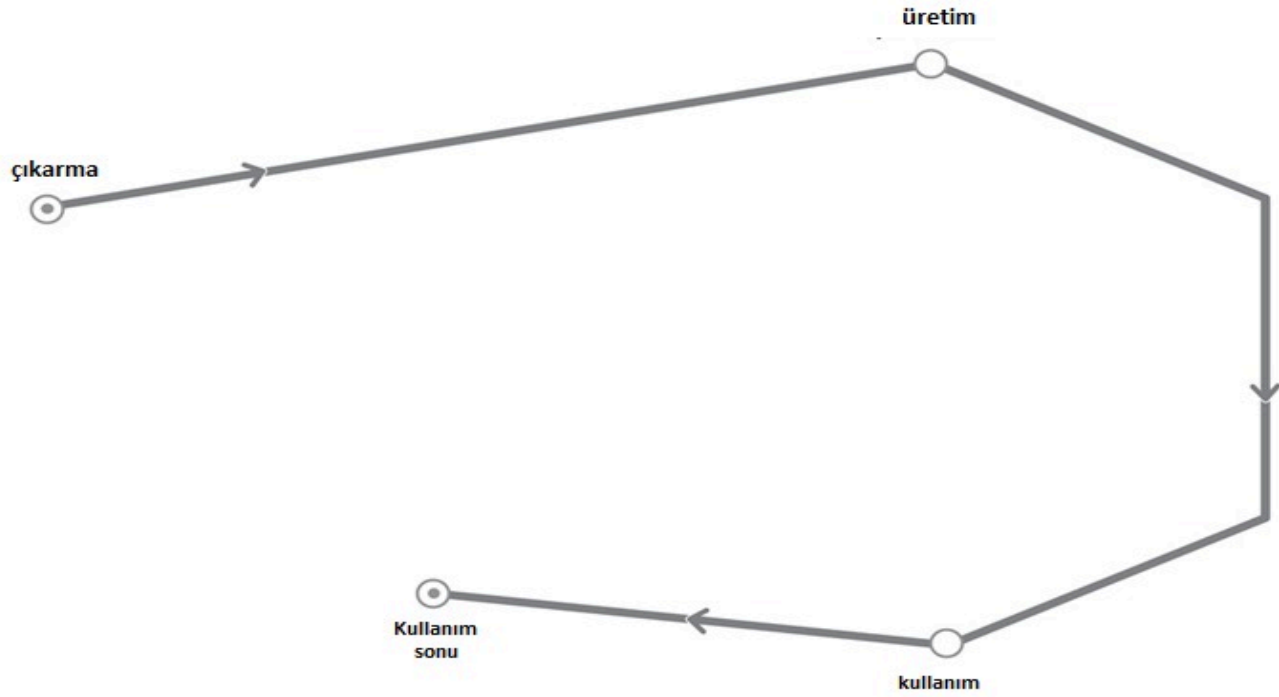
Döngüsel bir ekonomi inşa etmenin üçüncü adımı, atıkları kaynaklara dönüştürmekle ilgilidir.

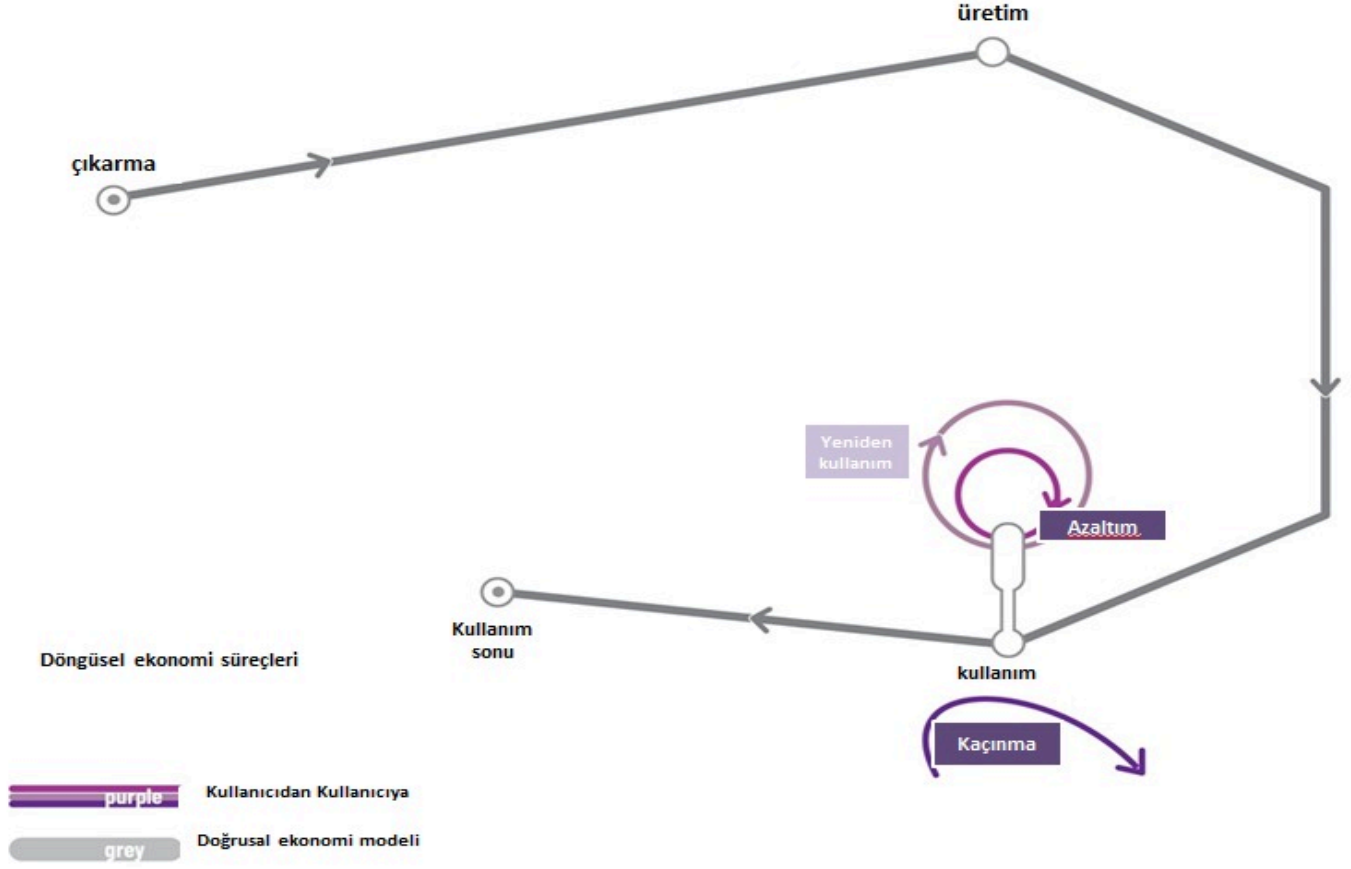

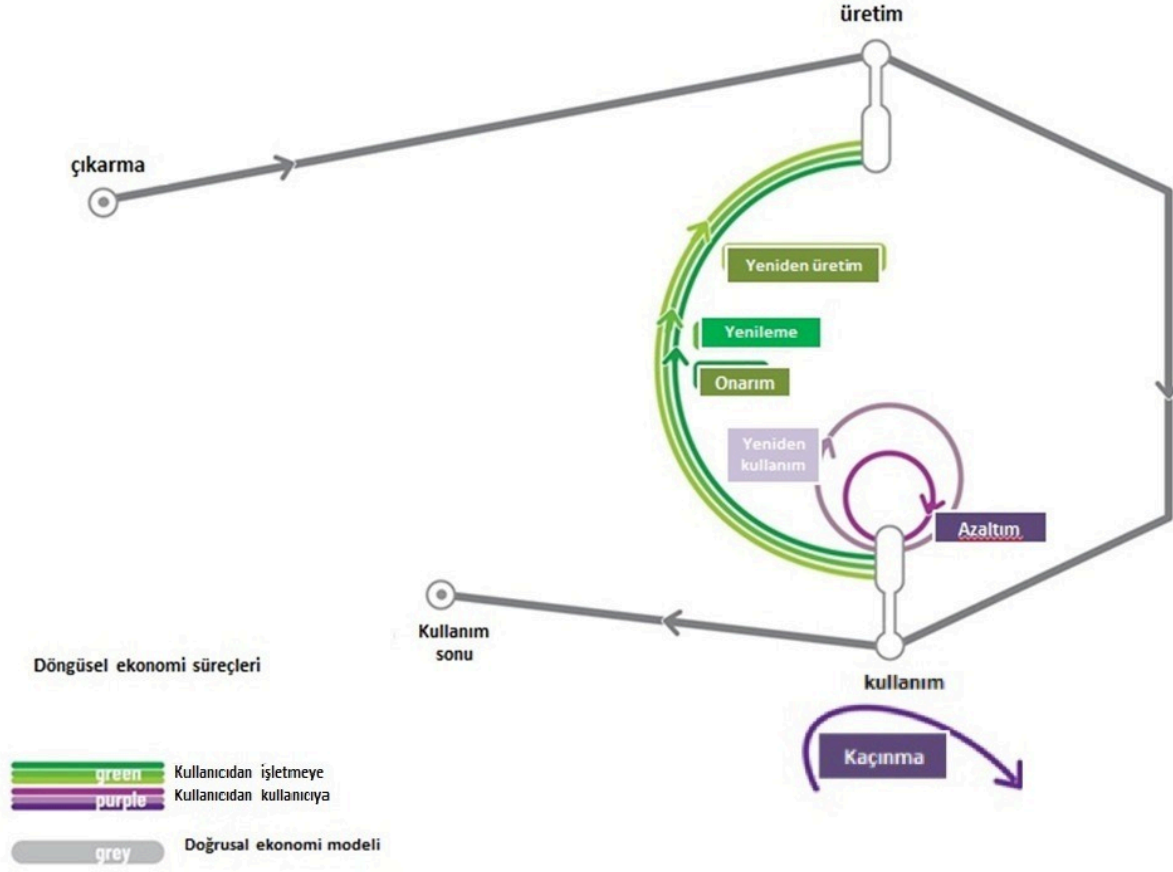
Küresel sürdürülebilirlik arayışı için en yeni kavram, son beş yılda araştırmalarda yoğun ilgi gören **döngüsel ekonomi stratejisidir.**

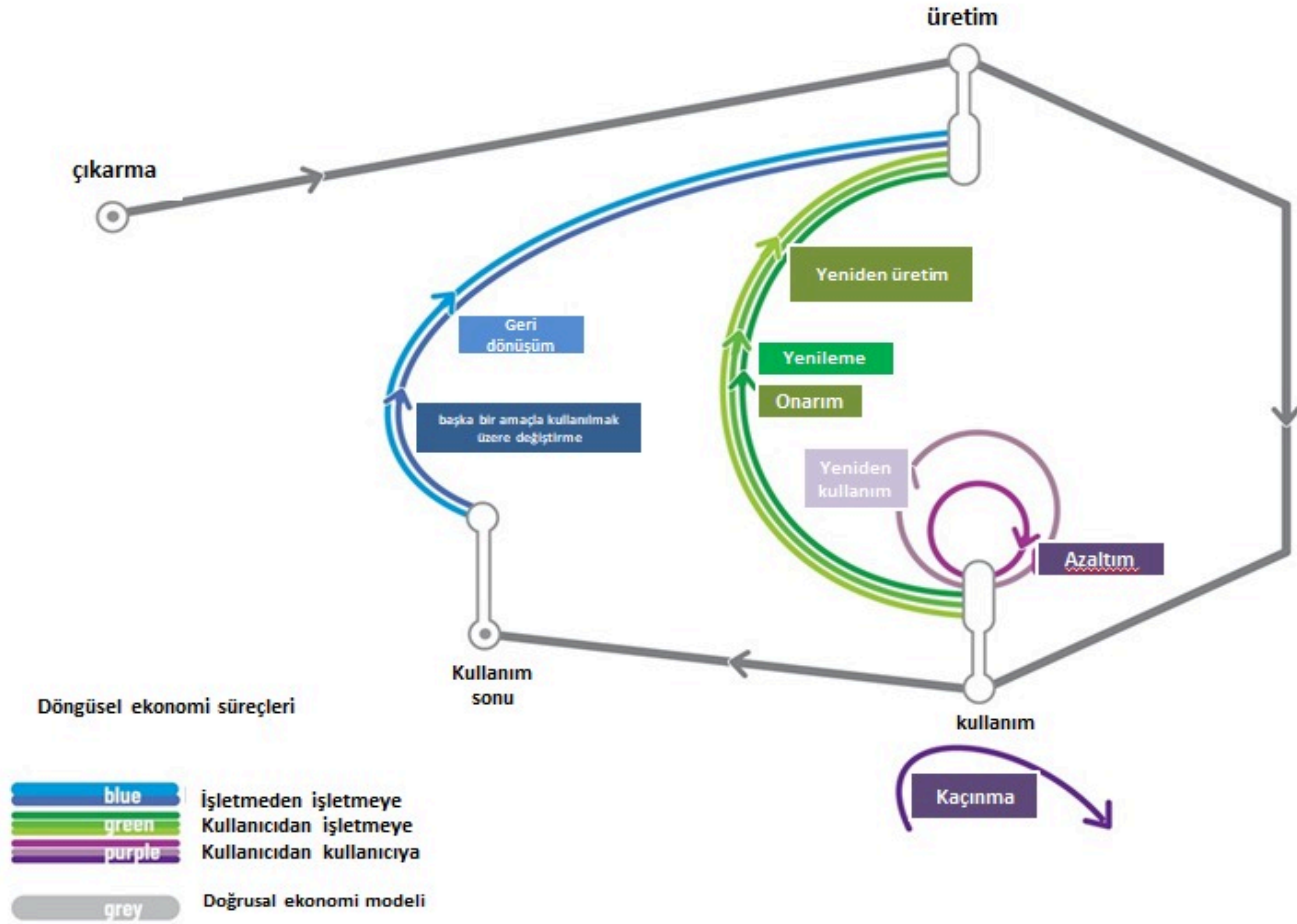
Figure 1: Circularity approach (UN environment program, 2021 <https://www.unep.org/circularity>)

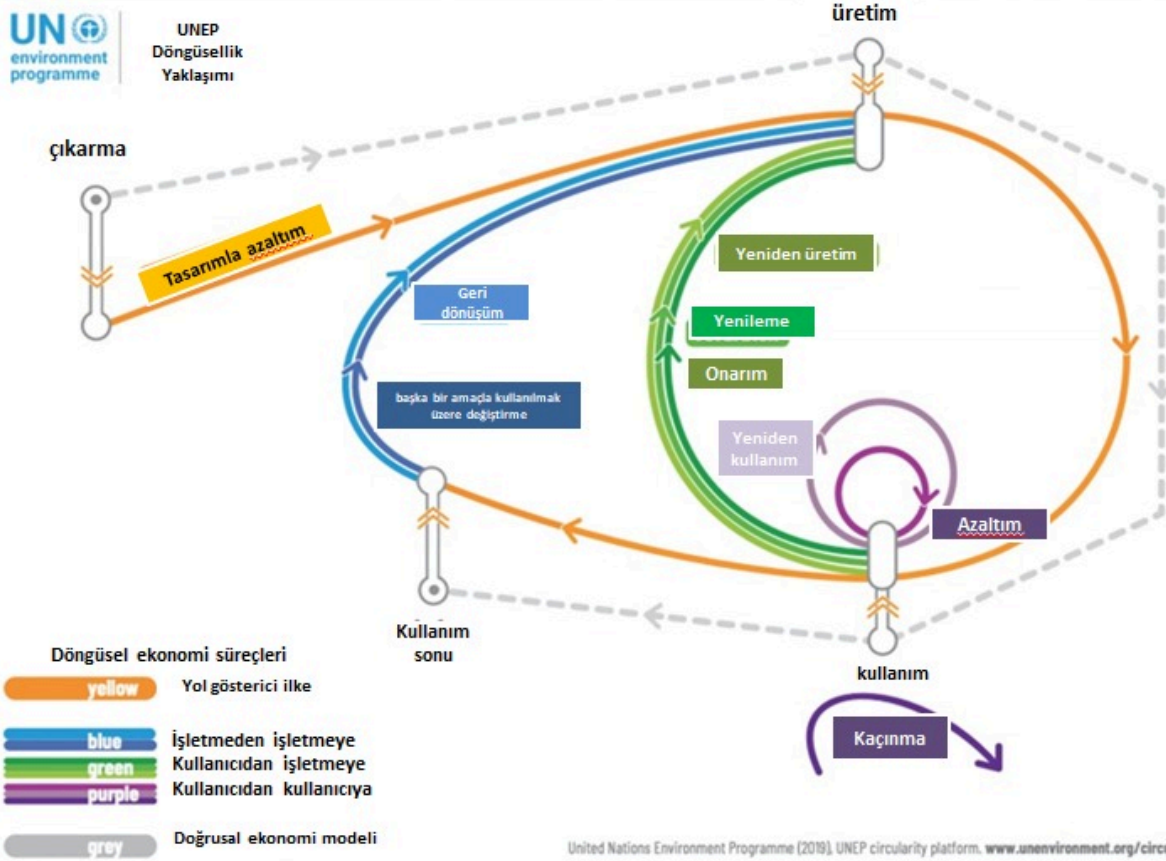

grey Doğrusal ekonomi modeli

En iyi uygulamalar

Toplamda, eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi ile ilgili en iyi 4 uygulama belirlenmiştir:

Slovenya'dan iki, (**Toring Türbini ve Clera One**)

Yunanistan'dan bir, (**Enaleia**)

Hırvatistan'dan bir (**Agena Marin**)

İş uygulamaları, eko-inovasyon veya döngüsel ekonomi iş uygulamalarını tanımlamak için aynı anket ile farklı yönleriyle analiz edilmiştir.

En iyi uygulamalar

Çalışmada uzmanlar aşağıdaki bilgileri sunmuştur:

- şirketin kısa tanıtımı,
- eko-inovasyona başlamak için motivasyonlar ve itici güçler
- uygulanmasındaki ana zorluklar ve engeller
- eko-inovasyonlarının faydaları,
- potansiyel ödüller ve finansman,
- şirketin gelecek vizyonu ve
- ilgili yerlerde, öğrenilen dersler.

Toring Türbini (Slovenya), çözümleri 72'den fazla ülkede uygulanmakta olan ve suyla uğraşan hemen hemen her sektörden referansları bulunan eko-inovasyona bir örnektir.

Eko-inovasyonlarıyla, havayı suya verimli, yenilikçi ve sürdürülebilir bir şekilde aktaran ve enjekte eden özel bir türbin, suya yaşam sağlamaktadır.

Havalandırıcıları daha uzun süre dayanır, daha az enerjiye ihtiyaç duyar ve bakımı daha kolaydır.

Toring Türbin, su, atık su ve geri dönüşüm için en iyi enerji verimli çözümleri sunmaya çalışan esnek, yenilikçi ve sürdürülebilir bir şirkettir.

En yeni, en son teknolojiler ile uygun maliyetli, projeleri hızlı bir şekilde hayata geçirecek bilgi ve becerilere sahiptirler.

11 yıllık tecrübesiyle ürünleri, dünya çapında 242 proje kapsamında 72'den fazla ülkede kullanılmaktadır.

Suyla uğraşan hemen hemen her sektörden referansları var. Daha da ilginç yeni pazarlara yayılma eğilimimiz olduğundan, en önemli pazarları kapsamaktadır

Benzer şekilde, **Clera One** (Slovenya) da eko-inovasyonun bir örneğidir, ancak yalnızca pilot projelerin uygulandığı ilk aşamalarındadır.

Eko-inovasyonları, çamaşır odaları için suyu daha sürdürülebilir bir şekilde kullanmalarına yardımcı olmak için bir su geri dönüşüm sistemidir.

Sistem atık suyu toplar, temizlemek için bir filtreleme sisteminden geçirir ve böylece yeniden kullanır.

Su kıtlığı ve mikroplastik kirliliği, ileriye dönük çözümlere ihtiyaç duyan küresel sorunlardır.

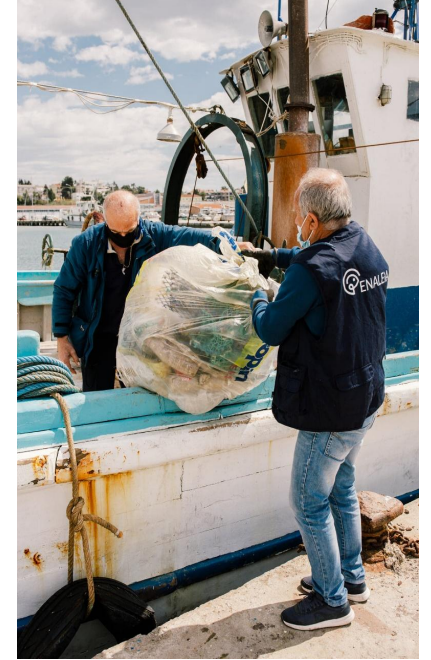
Şirket, çamaşırhaneler için suyun sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını sağlayacak son teknoloji su geri dönüşüm sistemini sunmaktadır.

Alınan dersler: Çok duygusal olmayın ve gezegen için ne kadar iyi yapabileceğinizi düşünmeyin. Bunun yerine, yatırımcılara çevre üzerindeki etkinizle ilgili hikayeyi satın, çünkü sonunda yatırımcılar yalnızca yatırım getirisi ile ilgilenmektedir.

Enaleia (Yunanistan), profesyonel balıkçılarla işbirliği içinde Akdeniz bölgesinde geniş çaplı bir deniz plastiği temizliğini uygulamayı amaçlayan kâr amacı gütmeyen bir girişim olarak önerilmiştir. Döngüsel ekonomi iş uygulamaları “Mediterranean Clean-up” olarak adlandırılır.

Deniz ekosistemini sürdürülebilir kılma vizyonuna sahip, sosyal, kar amacı gütmeyen bir kuruluştur.

2016 yılında Yunanistan'da ilk profesyonel, çevre odaklı balıkçılık okulu olarak kurulmuş ve balıkçılara balıkçılık turizmi gibi sürdürülebilir balıkçılık yöntemleri konusunda eğitim vermektedir.

Balıkçılar tarafından toplanan deniz plastiği ve kullanılmış balıkçılık malzemesi, dngüsel ekonomiye entegre edilerek geri dnüştürölür ve ileri dnüştürölür.

Mediterranean CleanUp başlamasından bu yana, Avrupa ve Afrika olmak üzere iki kıtada faaliyetlerini genişletmiş; Yunanistan, İtalya ve Kenya'da 1.500'den fazla balıkçıyla işbirliği içinde 250.000 kg'dan fazla deniz plastiği ve balıkçılık malzemesi toplanmıştır.

Bu şekilde, tüm projeler üç tema ile uyumludur: Eğitim, Azaltma ve Önleme

Alınan dersler: Deneyimlerimizden çıkarılan ana ders, iyimserliğin iklim krizine karşı ana silahımız olduğudur. İnsanlığımızın iklim için şimdi harekete geçme gerekliliği göz önüne alındığında, geleceğin eko-yenilikçilerine, kendilerini gerçekten rahatsız eden sorunları çözmeye bugünden başlamalarını söylüyoruz.Örneğimizle liderlik ederek küresel bir etki yaratabileceğimize ve politika yapıcılarını sürdürülebilir kalkınma hedeflerini iklim eylemi için birincil itici güçlerimiz olan balıkçı toplulukları için daha faydalı olacak şekilde uygulamaya motive edebileceğimize inanıyoruz.

Agema Marin (Hırvatistan) güneş enerjisi tekneleri üreticisidir; tamamen sürdürülebilir, uzun ömürlü ve eko-malzemelerden yapılmış elektrikli teknelerdir.

Teknelerin tasarımı, deniz ortamı üzerindeki olumsuz etkiyi en aza indirirken uygun maliyetlidir.

Tarihi teknenin çizgi tasarımı 1920'lerdeki teknelerden ilham almıştır. Vakum infüzyon tekniği ile inşa edilmiş, çoğunlukla geri dönüştürülmüş PET şişelerden yapılmış bir "sandviç" gövde kullanmaktadır.

Gelişmiş mühendisliğin yardımıyla hafif ama sağlam, yenilikçi tekneler yaratmayı başarmışlardır.

Ekonomik seyir hızı 5 knot ve 6 kW dıştan takma motorla maksimum 6,5 knot civarındadır.

Agema Marin d.o.o. 2010 yılında kurulmuştur. Şirketin misyonu: »Tekne satmıyoruz, kanıtlanmış iş çözümleri satıyoruz!« Bu, yalnızca "ürünü" satmanın yanı sıra, müşterilerimize işlerini organize etme ve yürütme konusunda tam destek sunduğumuz anlamına gelmektedir.

Bu yaklaşımın iyi sonucu, Krk/Hırvatistan adasından sadık bir müşteri tarafından sipariş edilen 55 PAX olmuştur. Şirketin ilk ürünü 12 PAX semiSUBMARINE idi ve şimdiye kadar 13'ten fazla ülkede dünyanın 50'den fazla çekici noktasında uygulanmıştır. Müşterilerimiz için mükemmel tekneyi yaratmanın ötesinde, gezegenimize karşı da inanılmaz bir sorumluluk duygusu hissediyoruz. 2021'de şirket sürdürülebilirlik konusunda önemli bir ilerleme kaydetti ve yalnızca güneş ve elektrik enerjisi kaynaklarını kullanan tamamen sürdürülebilir, çevre dostu ve uygun maliyetli bir ticari tekne olan SolarFerry adlı yeni ürününü sunmuştur.

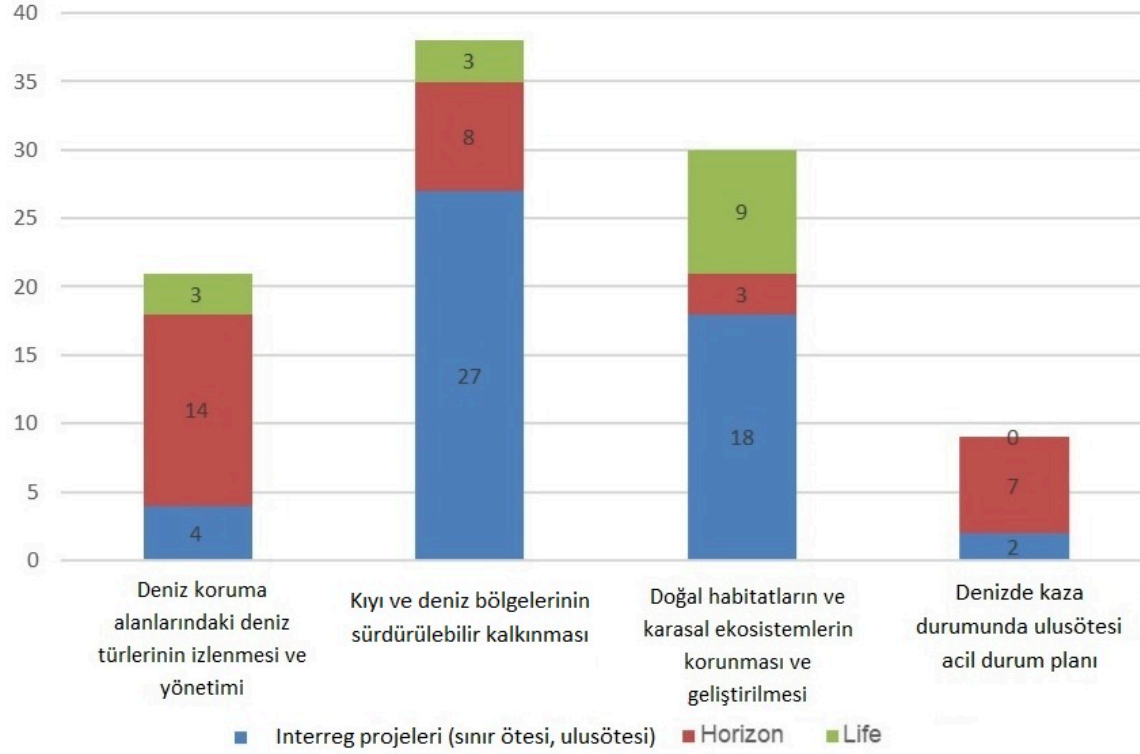
Alınan dersler: Covid durumu nedeniyle malzeme fiyatları arttı, bu nedenle son müşterilerimiz için en iyi tekneleri tasarlamak için uygun maliyetli ancak uygun sürdürülebilir malzemeleri seçerken daha da etkili ve dikkatli olmamız gerekiyor.

Eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi konusunda TSG3 – çevresel kalite ile ilgili proje ve ulusötesi programlar

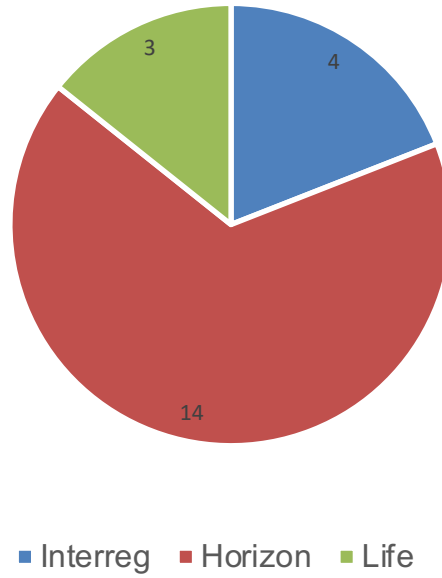
Tablo 1. 2014 - 2020 döneminde finanse edilen çalışma için kullanılan proje sayısı

No	Proje no	Interreg	Horizon	Life	Fon (EUR)
1.	21	3	14	4	931.316.980,31
2.	38	27	8	3	494.087.604,16
3.	39	18	9	3	128.629.383,69
4.	9	2	7		27.593.228,49
Toplam	98	50	38	10	1.581.627.196,65

Şekil 2: TSG tema 3 - çevresel kalite ve operasyonel programı projelerin payları

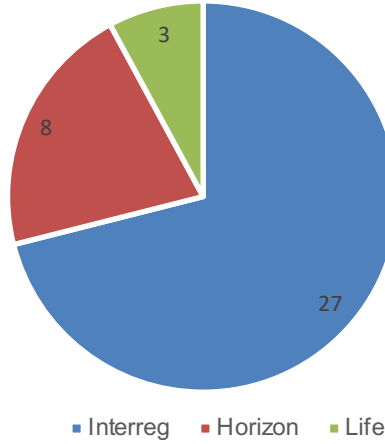
3MPS- Deniz koruma altındaki türlerin izlenmesi ve yönetimi

Şekil 3: Operasyonel program 3MPS ile ilgili proje sayısı

2. PET HAB ECO Kıyı ve deniz bölgelerinin sürdürülebilir kalkınması

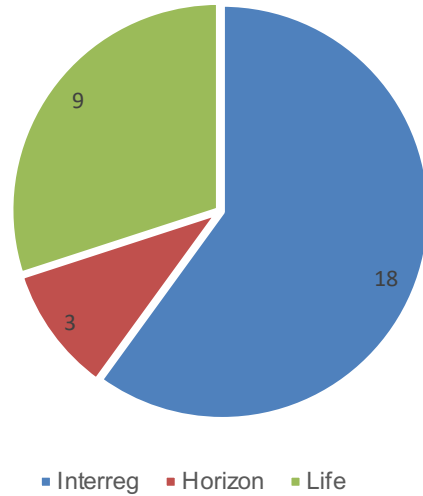
Kıyı ve deniz bölgelerinin sürdürülebilir kalkınması ile ilgili olarak 27 Interreg projesi, 8 Horizon projesi ve 3 Life projesi belirlenmiştir.

Şekil 4: Operasyonel programa ilişkin proje sayısı

3. EKAY ve KOBİ Doğal yaşam alanlarının ve karasal ekosistemlerin korunması ve geliştirilmesi

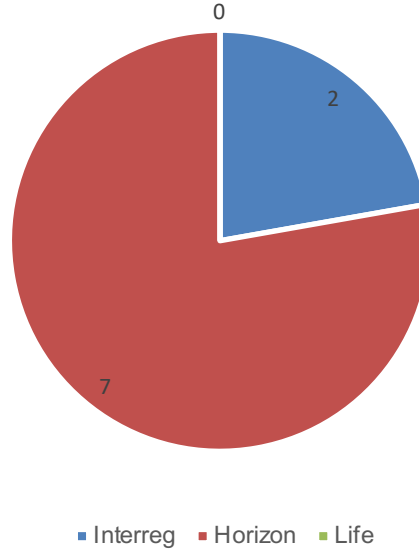
Doğal yaşam alanlarının ve karasal ekosistemlerin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili olarak 18 Interreg projesi, 3 Horizon projesi ve 9 Life projesi belirledik.

Şekil 5 : EKAY ve KOBİ operasyonel programı ile ilgili proje sayısı

4. ASOSCOP Denizde kaza olması durumunda ulusötesi acil durum planı

Denizde kaza durumunda ulusötesi acil durum planı ile ilgili olarak 2 Interreg projesi, 7 Horizon projesi ve sıfır Life projesi belirledik.

Şekil 6: Operasyonel programa ilişkin proje sayısı

Eko-inovasyonu ve dongüsel ekonomiyi teşvik edecek öneriler

Halihazırda kullanımda olan ve tüm yaşam döngüsü boyunca çevresel etkiyi ele almayı amaçlayan ve doğrudan veya dolaylı olarak dongüsel ekonomiye odaklanmayı amaçlayan ve ayrıca TSG3 için de geçerli olan belirlenmiş **AB politika araçları şunları içermektedir:**

- AB Eko-etiketi,
- Yeşil Kamu Satın Alımları,
- Çevre Yönetim ve Denetim Planı (EMAS),
- Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu (GÜS),
- Malzeme verimliliği için eko-tasarım ve
- pilot Ürün Çevresel Ayak İzi.

Ayrıca, **tüketicilerin katılımı, eko-inovasyonun ve dongüsel ekonomi iş uygulamalarının teşvik edilmesinin anahtarıdır.**

Bir sonraki somut teklif, akademik kurumlar içinde en iyi şekilde konumlandırılacak ve farklı seviyelerde çalışacak bölgesel **“EKO-İNNOVASYON-YAŞAYAN-LAB'lar”** kurmak olacaktır.

Ana tekliflerin özeti:

- **Kullanıcı zihniyetini ve değerlerini değiştirmek için farkındalık ve tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmesi**
- **Farklı seviyelerde çalışabilen bölgesel “EKO-İNOVASYON-YAŞAYAN-LAB'lar” kurulması**
- **Seçilmiş eko-inovasyonların pratikte gerçekten nasıl çalıştığının gösterilmesi**
- **Eko-inovasyon hakkında eğitim seminerleri, çalıştaylar ve akademiler önerilmesi**
- **En iyi fikirler/uygulamalar eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi için rekabet olarak yerel, bölgesel ve potansiyel olarak uluslararası zorlukları organize edilmesi**

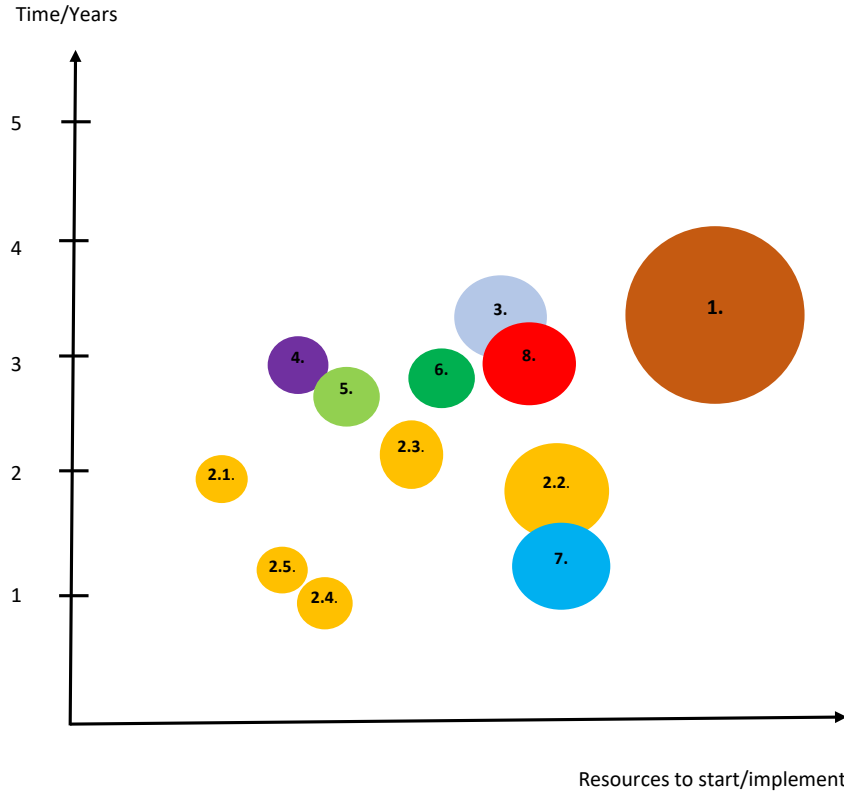
Ana tekliflerin özeti:

- **Pazarlama ve halkla ilişkiler faaliyetleri**
- **Eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi uygulamalarını tanıtmak için yerel paydaş ağları ve ortaklar oluşturulması**
- **Eko-inovasyon ve döngüsel ekonominin benimsenmesi için daha fazla kamu ihalesi geliştirilmesi ve önerilmesi**
- **Eko-inovasyonun uygulanmasının önündeki kilit engellerin daha fazla incelenmesi**
- **Döngüsel ekonomi ve eko-inovasyon ile ilgili izlemeye, araştırmaya, veri toplamaya, analizlere, eğilimlerin ve en iyi uygulamaların belirlenmesine devam edilmesi**

1. Tablo 5: Eko-inovasyonları ve döngüsel ekonomi iş uygulamalarını teşvik etmeye yönelik temel önlemlerin özeti

Renk/sayı	Tedbir/teklif	Paydaşlar
1.	Döngüsel ekonomide pazarlama inovasyonuna yönelik program çağrıları – farkındalık yaratma ve tanıtım faaliyetleri	İdari makamlar, bakanlıklar
2.1.	Eko-inovasyon-yaşayan-lab: danışma organı	Uzmanlar, fakülteler, belediyeler
2.2.	Eko-inovasyon-yaşayan-lab: döngüsel ekonomi ve eko-inovasyonlarla ilgili iş uygulamalarının dijital muhafazası	Pazarlama ajansı, BT şirketi, fakülteler, işletmeler
2.3.	Eko-inovasyon-yaşayan-lab: eko-inovasyonların ve döngüsel ekonomi iş uygulamalarının işleyişinin ve etkilerinin daha geniş halka ve işletmelere gösterilmesi	İşletmeler, öğrenciler, daha geniş halk, etkileyiciler
2.4.	Eko-inovasyon-yaşayan-lab: seminerler, akademiler, çalıştaylar	Şirketler, uzmanlar
2.5.	Eko-inovasyon-yaşayan-lab: en iyi fikirler/uygulamalar için rekabet olarak zorluklar eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi	Fakülteler, okullar, kreşler
3.	Eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi uygulamalarını tanıtmak için yerel paydaş ağları ve ortaklar	Bakanlıklar, uzmanlar, devletler, STK'lar, işletmeler, diğerleri
4.	Eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi ile ilgili belirli inovasyon unsurlarına odaklanan tematik kümeler	Bakanlıklar, uzmanlar, devletler, STK'lar, işletmeler, tamamlanmış proje konsorsiyumları
5.	Bölgelerin eko-inovasyon performansının karşılaştırması	Bölgeler, bakanlıklar, uzmanlar
6.	Eko-inovasyon ve döngüsel ekonomi iş uygulamalarının uygulanmasının önündeki kilit yerel engellerin incelenmesi	Uzmanlar
7.	İzleme, araştırma, veri toplama, analizler, eğilimlerin belirlenmesi ve eko-inovasyon ve döngüsel ekonominin en iyi uygulamalarının sürdürülmesi	Uzmanlar
8.	Örgün eğitim programları (yüksek lisans), yaz okulları, misafir konferansları	Fakülteler, uzmanlar

Şekil 2: İhtiyaç duyulan kaynaklara ve bunların başlatılması veya uygulanması için zaman çerçevesine dayalı olarak tekliflerin sınıflandırılması

Sonuçlar:

Döngüsel bir ekonomiye geçiş sırasında AB üyesi olmayan ülkeler için temel zorlukların ele alınması gerekmektedir. Yani:

- 1. Yüksek seviyede hava, su ve toprak kirliliği;**
- 2. Düşük üretim verimliliği ve dolayısıyla düşük hammadde verimliliği;**
- 3. Yüksek enerji yoğun üretim;**
- 4. İthal hammaddelere ve (fosil) enerji kaynaklarına yüksek derecede bağımlılık;**
- 5. Araştırma ve inovasyonun ekonomi ve ekonomik ihtiyaçlarla düşük düzeyde bağlantısı;**
- 6. Devlet organlarının çevre korumasına düşük düzeyde yatırım yapması;**
- 7. Devlet kurumlarının ekonomik yenilikleri teşvik etmeye yönelik düşük yatırım seviyesi;**
- 8. Hammaddeleri, üretim parçalarını ve ürünlerin kendilerini ekonomiye geri döndürmek için az gelişmiş sistem (geri dönüşüm odaklı atık yönetiminden başlayarak).**

Döngüsel bir ekonomiye geçiş alanında Batı Balkanlar için Yeşil Gündemin uygulanması kapsamında AB yönergelerinden önerilen girişimler:

- **Hammadde ve hammadde üretiminin sürdürülebilirliğinin iyileştirilmesine destek;**
- **Özellikle endüstriyel ekosistemler için endüstriyel tedarik zincirlerinin geliştirilmesinde destek;**
- **Ürünlerin tüm yaşam döngüsüne, atık önleme, modern atık yönetimi ve geri dönüşüm, yeniden kullanım, onarım ve yeniden üretime bakan döngüsel ekonomi stratejilerinin geliştirilmesi;**
- **Vatandaşları atık, ayrı toplama ve sürdürülebilir tüketim konusunda bilinçlendirmek için tüketici hedefli girişimlerin uygulanması**
- **Atık önleme programlarının, atık yönetimi ve geri dönüşüm stratejilerinin ve yeniden kullanım, onarım ve üretim programlarının hazırlanması ve uygulanması;**
- **Atık yönetimi altyapısı oluşumunun ve bakımının desteklemeye devam edilmesi;**
- **Plastikten kaynaklanan kirliliğin önlenmesine ilişkin bölgesel (Batı Balkan) bir anlaşma geliştirme; ...**

TEŞEKKÜRLER!

Bu rapor, Avrupa Birliği'nin finansal desteği ile hazırlanmıştır. Bu doküman içeriğinden yalnızca DAI Global Austria GmbH & Co KG liderliğindeki konsorsiyum sorumludur, ve doküman içeriği Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.